

SÁNDOR ISTVÁN*

A TRUSTHOZ HASONLÓ BIZALMI VAGYONKEZELÉSI KONSTRUKCIÓK EGYES KÖZÉP- ÉS KELET-EURÓPAI JOGRENDSZEREKBEN

A tanulmány célja annak bemutatása, hogy a közép- és kelet-európai országokban milyen, az angolszász trust intézményéhez hasonló jogi konstrukciók kerültek bevezetésre. A vizsgálódás Oroszország, Ukrajna, Litvánia, Grúzia, Románia, a Cseh Köztársaság és Magyarország bizalmi vagyongazdálkodási szabályainak áttekintésére terjed ki.

A tanulmány első részében a vizsgált országokban kialakított vagyongazdálkodási szabályok elhelyezkedésére és főbb jellemzőinek bemutatására került sor. A második részben különböző, az angolszász trust intézményét tekintve meghatározó jelentőségű jellemvonások alapján kerül sor összehasonlításra. A főbb szempontok ebben a körben a vagyongazdálkodás főbb koncepcionális vonásai, a vagyongazdálkodási jogviszony létesítése, nyilvántartásba vétele, a vagyongazdálkodóval és a vagyongazdálkodóval szembeni követelmények, a kezelt vagyongazdálkodó jogi helyzete, a lehetséges kedvezményezettek meghatározása, a vagyongazdálkodó megvalósulása, a hitelezők jogi helyzete, a jogviszony időtartama és megszűnése stb. Az összehasonlítás kiinduló alapja a trustnak az angolszász jogrendszerekben kialakított szabályozása, a vizsgált közép- és kelet-európai országok vonatkozásában az ehhez mérten megvalósult hasonlóságok és eltérések bemutatása. A tanulmány célja, hogy rámutasson arra – bár sorrendiséget állítani nem kíván –, hogy mely országokban kialakított vagyongazdálkodási modellek alkalmasak leginkább arra, hogy az angolszász trust funkcióit betöltsék. Emellett az írás kifejezett célja az is, hogy rámutasson azokra a részletszabályokra, amelyek a nemzetközi trendeknek megfelelően módosításra, korrekciókra érdemesek.

Az elemzés alapján az a következtetés vonható le, hogy a vizsgált közép- és kelet-európai országokban nem az angolszász trust szolgái átvételére törekedtek, sokkal inkább annak funkcióit hasonló módon betöltő jogi szabályozás kialakítása volt a cél. A grúz, orosz és ukrán szabályozás gyakorlatilag a szerződés szintjén maradt, a román konstrukció ehhez képest a vagyongazdálkodó vonatkozásában már felmutat jelentős hasonlóságokat. Ezekhez képest a litván előírások teljesen újszerűen, idegen dologbeli jogként kezelik a vagyongazdálkodás intézményét, míg a cseh szabályok a québeci jogalany nélküli vagyongazdálkodó modelljét vették át. A magyar jogalkotó a szerződési jog szintjén kezeli a vagyongazdálkodást, azonban elsősorban a vagyongazdálkodó pozícióját tisztséggént kezelő és a nyomon követés szabályainak kialakításával az angolszász trust funkcióit talán leginkább betölteni képes konstrukciót alakított ki.

* Egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 1053 Budapest, Egyetem tér 1–3.

E-mail: sandor.istvan@ajk.elte.hu; istvan.sandor@kelemen-lawfirm.hu.

A középkori Angliában kialakult *trust* jogintézménye különleges utat járt be, először a *common law* jogrendszerű országok vették át és alkalmazták, majd a Brit Nemzetközösség más államaiban is teret nyert. Ennek következményeként a *trust* szabályozása többé-kevésbé hasonlóan alakult Észak-Amerika, Ausztrália, Új-Zéland, Hong-Kong, Szingapúr és számos más ország jogrendszerében, ami egy közös esetjog kialakulását is magával hozta. Ezzel ellentétben a civiljogi és vegyes jogrendszerű országokban a *trust* intézményét elsősorban a gazdasági igények hatására, mesterségesen vezették be. A *trust* vagy más néven bizalmi vagyonkezelés szabályozásának kialakítása elengedhetetlenné vált azokban a civiljogi és vegyes jogrendszerű országokban, amelyek erős angol gazdasági és politikai befolyás alatt álltak. A *trust*okat speciális törvényhozás keretében, vegyes jogi környezetben intézményesítették Louisianában, Québecben és Dél-Afrikában, továbbá Közép- és Dél-Amerika egyes országaiban (például Panamában, Mexikóban, Chilében stb.). Nagy vonalakban kétféle fejlődési út vázolható. A római jogi alapokon nyugvó jogrendszerekben az egyes országok jogalkotói vagy megalkották a saját szabályozásukat, vagy teljesen elutasították a *trust*, illetve ahhoz hasonló jogintézmény bevezetését magánjogukba (például Németország, Spanyolország, Portugália stb.). Más országok, mint például Svájc, a fiduciárius tulajdonátruházás jogszabályi hátterének kialakítása nélkül a gyakorlatra bízták annak térnyerését, míg például Ausztria és Belgium, a magánalapítványokat alkalmazzák erre a célra. Ellenben arra is volt példa, hogy bizonyos országok, mint például Liechtenstein, felismerték a *trust* és hasonló intézmények előnyét, és a 20. század elején meg is alkották az erre vonatkozó szabályozást. Ázsiában, Japán nyomdokaiba lépve, a Kínai Népköztársaság, Dél-Korea és Tajvan a 20. század végén alakította ki a saját vagyonkezelési szabályozását. A 21. század elején az európai kontinentális jogrendszerű országok szintén követték ezt a trendet, ennek következtében Franciaország, Luxemburg, Oroszország, Litvánia, Grúzia, San Marino, Csehország, Románia és Magyarország sorra megalkotta a saját vagyonkezelési jogszabályait.¹

Az angolszász *trust* szabályainak részletes elemzését és különböző megjelenési formáinak bemutatását területi okok nem teszik lehetővé, azonban a vizsgálat szempontjából a meghatározó jegyeire mégis érdemes röviden kitérni. A *trust* meghatározó jellegzetessége, hogy a vagyonrendelő (*settlor*) vagyont (tulajdonjogot,

¹ Néhány országban gyakran használják a fiduciárius tulajdonátruházást annak érdekében, hogy a *trust* iránti igényeket kielégítsék. Pl. a fiducia (*powiernictwo*) Lengyelországban is létezik. A fiducia intézménye két szakaszból áll: először, a jogcím átruházása történik meg (*powiernik*), majd a fiduciárius tevékenysége valósul meg, aki a tulajdonos jogkörével rendelkezik, ellenben az átruházó által szabott kötelezettségek kötik. A fiducia célja a befektetési vállalatok, bankok és egyéb pénzügyi szervezetek tevékenységének könnyítése. Piotr STEC: „Fiducia in an Emerging Economy” in Elizabeth COOKE (szerk.): *Modern Studies in Property Law* (Oxford – Portland – Oregon: Hart 2003) 47. A görög joggyakorlat is hasonló ehhez. Phaedon John KOZYRIS – Christina DELIYIANNI-DIMITRAKOU – Anastassios VALTOUDIS: „Commercial Trusts in Europe: The Greek Perspective” *Revue hellénique de droit international* 2007. 208. *Treuhanddal kapcsolatban* lásd SÁNDOR István: *A bizalmi vagyonkezelés és a Trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés* (Budapest: HVG-ORAC 2014) 250.

jogot) ruház át a vagyonkezelőre (*trustee*) és ez utóbbi köteles azt a vagyonrendelő által meghatározott kedvezményezett (*beneficiary*) javára kezelni. A kezelt vagyon (*trust property*) tulajdonjoga a vagyonkezelőt illeti meg, azonban azt a saját vagyonától elkülönülten köteles kezelni, mivel a kedvezményezettnek szintén tulajdonjoga, de civiljogi szempontból megközelítve legalábbis a tulajdonjoghoz közel álló joga áll fenn arra.² A trust konstrukciójából ered, hogy az angol jogban ez nem szerződés, a vagyonkezelő fiduciáriusként jár el és a kedvezményezett harmadik személyekkel szemben is felléphet a kezelt vagyonból történő rosszhiszemű vagy ingyenes elidegenítés esetén.

Sem a magyar, sem pedig a nemzetközi szakirodalom nem szánt eddig részletes elemzést annak, hogy a közép- és kelet európai térségben milyen, a trusthoz hasonló vagyonkezelési konstrukciók kerültek megalkotásra az elmúlt években. A tanulmány célja az, hogy hét ország, így Oroszország, Ukrajna, Litvánia, Grúzia, Csehország, Románia és Magyarország trusthoz hasonló jogi szabályozását elemezze és hasonlítsa össze.³ Az országok kiválasztását az az egyszerű tény indokolja, hogy a gyakorlatban alkalmazott, alapvetően Treuhand típusú vagyonkezelési formákat leszámítva a térség ezen országainak jogrendszereiben található konkrét jogalkotói törekvések eredményeként bevezetett vagyonkezelésre vonatkozó szabályozás. Az összehasonlítás célja annak bemutatása, hogy az egyes vagyonkezelési modellek mennyiben felelnek meg az angolszász trust szabályainak, illetve alkalmasak-e annak funkcióit megvalósítani.

Előre kell bocsátani, hogy az említett országok polgári törvénykönyvei más-más terminológiát használnak a vagyonkezelés és a jogviszonyban érintett felek definiálására. A tanulmányban az angolszász, illetve a magyar terminológiát használok (például *trust*, *settlor*, vagyonrendelő, *trustee*, vagyonkezelő, *beneficiary*, kedvezményezett és a *trust*-vagyon) – de értelemszerűen ez nem jelenti azt, hogy a bemutatásra kerülő jogintézmények a trusttal mindenben megegyeznének. Szintén fontos kiemelni, hogy a tanulmányban csak az *express trust* szabályait vesszük figyelembe, az egyéb megjelenési formáit (*constructive trust*, *implied trust*, *statutory trust*, *remedial trust*, *charitable trust* stb.) nem érintjük. Ennek elsődleges oka az, hogy az angol jogban a trust ilyen élethelyzetekre történő alkalmazásának már korábban is voltak civiljogi megfelelői (megbízás nélküli ügyvitel, jogalap nélküli gazdagodás, alapítvány stb.), így azok bevezetése nem indokolt és jórészt a

² A kedvezményezett joga az *equitable interest*, amit sokszor a tulajdoni jogosítványok egyik esetének tekintenek. A kedvezményezettnek jogait összefoglalóan úgy értékelhetjük, hogy kötelmi igénye áll fenn a vagyonkezelővel szemben és dologi igénye a kezelt vagyon vonatkozásában. Egyes szerzők ezt vitatják, azonban az angolszász szakirodalomban az uralkodó álláspont továbbra is az, hogy a vagyonkezelőnek a common law, míg a kedvezményezettnek az *equity* alapján áll fenn tulajdonjoga. Ennek részletes elemzéséhez lásd SÁNDOR István: „A kedvezményezett jogának minősítése, avagy van-e határvonal az in rem és az in personam jogviszonyok között?” in BARZÓ Tímea – JUHÁSZ Ágnes – LESZKOVEN László – PUSZTAHELYI Réka (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Bíró György professzor 60. születésnapja alkalmára* (Miskolc: Novotni Alapítvány 2015) 480–491.

³ Földrajzi megközelítésben Grúzia és részben Oroszország is Ázsiához sorolandó, azonban a Szovjetunió utódállamai is ki kívánunk térni a tanulmányban, ezért vontuk be ezeket az országokat is a vizsgálatba.

vizsgált térség vagyonkezelési szabályozásai sem irányulnak ezekre az alkalmazási esetekre.

A trust elemzése során figyelembe kell venni azt is, hogy az angolszász szabályozáshoz képest a trust funkcióinak megfelelő egyéb jogintézmények, jogi konstrukciók is kialakításra kerültek a vegyes és civiljogi jogrendszerekben. Funkcionális szempontból megközelítve, tág értelemben a trustnak megfelelő jogintézményekkel szemben elsődlegesen azt a követelményrendszert támasztják, hogy a vagyonekülönítés megvalósításra kerüljön, a vagyonkezelő pozícióját ne pusztán szerződő félként, hanem tisztségként kezeljék, legyen kedvezményezettje vagy célja a vagyonkezelésnek és a kedvezményezettnek legyen jogi lehetősége harmadik személyekkel szemben is fellépni a kezelt vagyonból való rosszhiszemű vagy ingyenes elidegenítés esetén. Amennyiben egy jogviszony ezeknek a feltételeknek megfelel, úgy az angolszász trust jogi konstrukciójával jelentős hasonlóságot mutat. Ezen túlmenően számos olyan egyéb részletkérdés is felmerül, mint például a jogviszony létesítése, időtartama, az abban szereplő személyekkel szemben támasztott követelmények, a jogviszonyban szereplők jogai, kötelezettségei és felelősségük, továbbá a jogviszony megszűnése. A jelen írás ennek megfelelően ezt a tematikát követi, először röviden bemutatja a vizsgált országokban a vagyonkezelés jogszabályi hátterét, majd a körülírt szempontok szerint hasonlítja össze az egyes államok szabályozását.

1. AZ EGYES ORSZÁGOK VAGYONKEZELÉSI SZABÁLYAINAK JOGSZABÁLYI HÁTTERE

1.1. OROSZORSZÁG

Az első orosz vagyonkezelési szabályozást 1993. december 24-én hirdették ki.⁴ A szabályozás szerint, a trust vagyonrendelője („учредитель управления”) és a vagyonkezelő („доверительный управляющий”) szerződést köt, majd a vagyonrendelő átruhazza a vagyont a vagyonkezelőre, aki a kedvezményezett javára kezeli azt. Ez a szerződéstípus kifejezetten privatizációs célok miatt került kialakításra, amelyben az állam volt a vagyonrendelő és az államkincstár a kedvezményezett. A vagyonkezelők olyan intézmények (bankok, befektetési alapok, biztosító társaságok) voltak, amelyek az állami tulajdonban lévő vállalatok részvényeit kezelték díj ellenében.⁵

⁴ A trust (*trast*) fogalma és intézménye 1990-ben jelent meg az orosz privát bankár szférában, annak érdekében, hogy a bankok ügyfeleik vagyonát kezelhessék. Lásd „О банках и банковской деятельности РСФСР” *Ведомости РСФСР* 1990/27. 327. és „О трасте”. *Собрание актов РФ* 1994/1. 6. A preambulum után a trust fogalma megjelenik, mint a gazdasághoz kötött vállalati menedzsment és intézményi reform is. Elspeth REID: „The Law of Trusts in Russia” *Review of Central and East European Law* 1998/1. 45.

⁵ A szövetségi szerződő ügynökség, Roskontrakt a legnagyobb vagyonkezelő szervezetté nőtte ki magát. REID (4. lj.) 47. A trust (траст) következetes alkalmazása az orosz privatizációhoz kapcsolódik. 1992-ben az elnöki szabályozás rendelte el az állami vállalatok részvénytársasággá való átalakítását, amelynek részvényeit vagyonkezelés jogviszonyban kellett kezelni.

Az új orosz polgári törvénykönyv azonban lényegesen módosította ezt a szerződéstípust.

Az orosz ptk. első része 1995. január 1-én lépett hatályba.⁶ A 209. cikk (4) bekezdése szerint a vagyon átruházására vagyonkezelés érdekében van lehetőség.⁷ A ptk. második része 1996. március 1-én lépett hatályba. A vagyonkezelést az 53. fejezet szabályozza („*доверительное управление*”).⁸ Az orosz ptk. 1012. cikke értelmében a felek megegyezése szerint, az egyik fél (vagyonrendelő) meghatározott időre átruházza a kezelendő vagyont a másik félre (vagyonkezelő), és a másik fél kötelezettséget vállal arra, hogy a vagyonrendelő vagy a kedvezményezett javára kezelje a vagyont. Hangsúlyozandó, hogy a vagyon átruházása nem jár a tulajdonjog átruházásával,⁹ így az új orosz szabályozás alapján a vagyonrendelő megtartja a tulajdonjogot a kezelt vagyont illetően, miközben a vagyonkezelő csak a vagyonkezelésre jogosult. A vagyonkezelő díjazás ellenében folytatja a tevékenységét, és a vagyon kezelésével létrehozott vagyongyarapodás nem illeti meg.

Ez a szerződéses konstrukció nem éri el az angolszász trust szintjét, ellenben több egy egyszerű ügynöki vagy megbízási jogviszonynál. A vagyonrendelő ugyan bármikor felmondhatja a szerződést, a vagyonkezelőnek kizárólagos joga van a vagyon kezelésére. Másrészt a vagyonkezelő nem hozhat a vagyonrendelő előzetes írásbeli hozzájárulása nélkül a vagyonnal kapcsolatos fontosabb döntéseket, így például egy gazdasági társaság részvényeinek kezelése esetén a társaság megszűntetésével, tőkéjének megváltoztatásával vagy a létesítő okirat módosításával kapcsolatban.

A vagyonkezelő saját és a kezelt vagyont elkülönülten köteles nyilvántartani és kezelni. Ezt a szerződéstípust Oroszországban elsősorban a beruházási és nyugdíjalapok vagyonának kezelésére alkalmazzák.¹⁰

Az angolszász trust konstrukciójának teljes átvétele az orosz jogászok ellenállását váltotta volna ki, mert álláspontjuk szerint a tulajdonjog megkettőződésének alapvető követelményét sértette volna, mivel az *equity* („*право справедливости*”) intézménye nem ismert az orosz jogban.¹¹

⁶ *Собрание Законодательства РФ* 1994/32. 3301.

⁷ A korábbi „trust tulajdonos” fogalmat „trust kezelőre” (*доверительный управляющий*) cserélték, amelyet az ügynökséggel, képvisellel azonosítottak. REID (4. lj.) 48.

⁸ *Собрание Законодательства РФ* 1996/5. 410. Lásd Irina GVELESIANI: „French »Fiducie« and Russian »ДОВЕРИТЕЛЬНОЕ УПРАВЛЕНИЕ ИМУЩЕСТВОМ« (Terminological Peculiarities)” *European Scientific Journal* 2013/December (Special edition) 115.

⁹ Zlata E. BENEVOLENSKAYA: „Trust Management as a Legal Form of Managing State Property in Russia” *Review of Central and East European Law* 2010/1. 68. HAMZA párhuzamot von a louisianai szabályozással. HAMZA Gábor: *Az európai magánjog fejlődése. A modern magánjogi rendszerek kialakulása a római jogi hagyományok alapján* (Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó 2002) 237. Gábor HAMZA: *Origine e sviluppo degli ordinamenti giusprivatistici moderni in base alla tradizione del diritto romano* (Santiago de Compostella: Andavira 2013) 494.

¹⁰ REID (4. lj.) 54.

¹¹ Benevolenskaya felhívja a figyelmet arra, hogy az orosz jogban az osztott tulajdonjog nem volt ismeretlen. Elsősorban Anatolij Vasilievich VENEDIKTOV munkáit idézi: *Gosudarstvennaja socialistscheskaja sobstvennost'* (Moskva – Leningrad: Izdatel'stvo AN SSS 1948, Анатолий Васильевич Венедиктов: *Государственная социалистическая собственность* (Москва – Ленинград: Издательство АН СССР 1948). Zlata E. BENEVOLENSKAYA: „Prospects for Trust in Russia: The

1.2. UKRAJNA

Ukrajna magánjoga jelentős mértékben római jogi alapokon nyugszik és emellett támaszkodott a francia magánjogra is,¹² a 2004. január 1-én hatályba lépett új ptk.-t tekintve pedig a német magánjog gyakorolt hatást. Az új ukrán ptk.-ban az V. Könyv (Kötelmek Könyve), III. Rész (Kötelmek Különböző Fajtái), 1. Alrész (Szerződési Kötelmek), 70. Fejezete (Vagyonkezelés) szabályozza a vagyonkezelést.

Az ukrán ptk. előírásai alapján az írásbeli vagyonkezelési szerződésben foglaltak szerint a vagyonrendelő átruhazza a vagyont a vagyonkezelőre, hogy határozott időre kezelje azt. A vagyonkezelő a vagyonrendelő vagy harmadik személy, a kedvezményezett érdekében köteles ellátni feladatait.¹³ A vagyonkezelő díjazásra jogosult. A vagyon bármi lehet, egyetlen korlát a pénzügyi alapoknál és bizonyos értékpapiroknál, hogy ezeket csak és kizárólag jogszabályi felhatalmazás alapján lehet kezelni. A vagyonkezelő csak jogi személy lehet, és a vagyonkezelési szerződést nyilvántartásba kell venni. Az ukrán ptk. előírja emellett a kezelt vagyon és a vagyonkezelő vagyonának elkülönítését is.

1.3. LITVÁNIA

Litvánia korábbi, 1964-től hatályos polgári törvénykönyvében a vagyonkezelést kizárólag az állami vagyon viszonylatában szabályozták. Az új litván ptk.-t 1994. május 17-én fogadták el és 2000. január 1-én lépett hatályba bevezetve a vagyonkezelés intézményét a magánszférában is.¹⁴ A korábbi szabályozást valójában csak átnevezték, azonban a jogintézmény érdemben jelentősen nem változott.¹⁵ A vagyonkezelői jog idegen dologbeli jog, amit a litván ptk. Negyedik Könyv (Anyagi Jog), 1. Rész (Dolgok), VI. Fejezete (Trust jog) szabályoz.

Összességben megállapítható, hogy a vagyonkezelői jog egy önálló, idegen dologbeli *in rem* jog, amely alapján a vagyonkezelő gyakorlatilag a tulajdonossal azonos jogokat gyakorolhat.

1.4. GRÚZIA

Az 1997. évi grúz ptk. 724–729. §-ai szabályozzák a trusthoz hasonló jogintézményt (*sakutrebis mindoba*), amelyet az angolszász trust és a római jogi fiducia

Prospective as Seen from 2010 and 2011 Draft Amendments to Russian Civil Code” *Review of Central and Eastern European Law* 2012/1. 41.

¹² Gábor HAMZA: *Entstehung und Entwicklung der modernen Privatrechtsordnungen und die römischrechtliche Tradition* (Budapest: Eötvös 2009) 557. HAMZA 2013 (9. lj.) 501.

¹³ Ukrán ptk. 1029. § (1) bek.-e.

¹⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, LR CK.

¹⁵ Justas SAKAVIČIUS: *Problematics of Property Trust Law in Lithuania* (Vilnius: Mykolo Romerio Universitas 2011) 3.

alapul vételével alakítottak ki.¹⁶ A vagyonkezelési jogviszony egy írásos szerződés (*sakutrebis mindobis khelshekruleba*) alapján jön létre, amelyben a vagyonkezelő (*mindobili mesakutre*) a vagyonrendelő (*sakutrebis mimndobi*) javára köteles kezelni a vagyont, így valójában ez nem is háromoldalú jogviszony. A törvény lehetővé teszi a trust-vagyon tulajdonjogának átruházását, és a grúz ptk. 725. § (1) bekezdése értelmében a vagyonkezelő a saját nevében kezeli a vagyont a vagyonrendelő költségén és kárveszélyviselése mellett. A kezelt vagyon hasznai és hozamai szintén a vagyonrendelőt illetik meg. Általános szabályként, a vagyonkezelési szerződés ingyenes, ellenben a felek eltérhetnek ettől a rendelkezéstől. A vagyonkezelő harmadik személyek irányában felelős a trust-vagyonból eredő kötelezettségek teljesítéséért.¹⁷ A vagyonkezelési szerződésre vonatkozóan a megbízás szabályai jelentenek háttérszabályozást.

1.5. ROMÁNIA

Romániában a polgári törvénykönyvről szóló 511/2009. számú törvény (amelyet a 71/2011. számú törvény módosított) 773–791. §-aiban került bevezetésre a fiducia intézménye, amely a trusthoz hasonló vagyonkezelési jogviszony létrehozására irányul. A román fiducia koncepciója feltűnő hasonlóságokat mutat a francia jogban ismert fiducie-vel.¹⁸ A fiduciát törvény vagy közjegyző által hitelesített szerződés alapján lehet létesíteni, végrendelet útján azonban ez nem megengedett. A román ptk. 773. §-a értelmében egy vagy több vagyonrendelő (*constituitori*) átruházza a tulajdonjogot (jogcímet vagy más jogokat) egy vagy több vagyonkezelőre (*fiduciari*), aki egy meghatározott cél elérése érdekében, a kedvezményezett(ek) (*beneficiari*) javára kezeli a vagyont.

A kezelt vagyon a vagyonrendelő saját vagyonától elkülönített vagyont képez. A román szabályozás szerint a vagyonkezelő tisztségét csak hitelintézet, befektetési társaság, biztosítási vagy viszontbiztosítási társaság, közjegyző vagy ügyvéd töltheti be.¹⁹

A fiducia létrejöttét egy hónapon belül be kell jelenteni az illetékes adóhivatalnál. A fiducia harmadik személyek irányába akkor hatályosul, amikor az alapító okiratot bejegyezték az erre a célra működtetett nyilvántartásba. Ha a kezelt vagyon ingatlant is tartalmaz, úgy a vagyonkezelés tényét az ingatlan-nyilvántartásba is be kell jegyezni. A fiducia legfeljebb 33 éves időtartamra hozható létre.

¹⁶ HAMZA 2009 (12. lj.) 589.

¹⁷ Ennek részletes elemzését lásd Irina GVELESIANI: „The Luxembourgish »Fiducie« and the Georgian »Trust« (Terminological Peculiarities)” *Mediterranean Journal of Social Sciences* 2013/11. 126.

¹⁸ A francia szabályozással kapcsolatban lásd François BARRIÈRE: „The French Fiducie, or the Chaotic Awakening of a Sleeping Beauty” in Lionel SMITH (szerk.): *Re-imagining the Trusts. Trusts in Civil Law* (Cambridge [et al.]: Cambridge University Press 2012) 227. Jan SZEMJONNEK: „Die fiducie im französischen Code civil” *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht* 2010/3. 574.

¹⁹ Lásd ehhez Irina GVELESIANI: „Romanian »Fiducia« and Georgian »Trust« (Major Terminological Similarities and Differences)” *Challenges of Knowledge Society* 2013/3. 286.

1.6. CSEH KÖZTÁRSASÁG

A Cseh Köztársaság polgári törvénykönyve (89/2012. számú törvény) 2014. január 1-én lépett hatályba. A vagyonkezelés szabályozását trust-alap (*svěrenský fond*) formájában alakították ki. A törvényhozók a québeci ptk. mintájára alkották meg a tulajdonos nélküli vagyon szabályozását.²⁰ Csak közokiratban lehet érvényesen trust-alapot létesíteni. A trustot szerződés vagy végrendelet is létrehozhatja, és kereskedelmi, beruházási, magán- vagy közérdek szolgálata céljából is lehet alapítani.

A trust létrejötte után a vagyonrendelő semmilyen jogcímen nem rendelkezhet a trust-vagyonnal, amely így a vagyonkezelő által a kedvezményezettek javára kezelt tulajdonos nélküli vagyon lesz.²¹ A trust-vagyonnak nincs tulajdonosa, azonban a vagyonkezelő kerül feltüntetésre a különböző nyilvántartásokban. A vagyon célját, és „trust-alap”-ként történő működés státuszát fel kell tüntetni a vagyonnal kapcsolatos jogviszonyok során. Vagyonkezelő lehet a vagyonrendelő és a kedvezményezett is. A bíróság kifejezett jogkört kapott arra, hogy kötelezze a vagyonkezelőt meghatározott cselekmények végrehajtására a trust-vagyonnal kapcsolatban.

A vagyonkezelőt a vagyonrendelő, ennek hiányában a bíróság nevezi ki. A kinevezéshez szükséges a vagyonkezelő elfogadása, ennek hiányában a trust nem jöhet létre. A vagyonkezelő főszabály szerint természetes személy lehet, jogi személy csak a befektetési társaságokról és beruházási alapokról szóló 240/2013. számú törvény szerint működő vállalkozás lehet. A vagyonrendelő nevezi ki továbbá a kedvezményezettet is, ennek hiányában a vagyonrendelő lesz a kedvezményezett.

1.7. MAGYARORSZÁG

Az új magyar Ptk. XLIII. Fejezete szabályozza a bizalmi vagyonkezelési szerződést, a megbízási típusú szerződések keretében.²² A szabályozás az angol jogi trust és a német Treuhand modellje alapján került kialakításra a kötelmi jog kere-

²⁰ A québeci szabályozással kapcsolatban lásd Yves CARON: „The Trust in Quebec” *McGill Law Journal* 1980/4. 428. Madeleine Cantin CUMYN: „Reflections Regarding the Diversity of Ways in which the Trust has been Received or Adapted in Civil Law Countries” in SMITH (18. lj.) 72. Kenneth G. C. REID: „Patrimony not Equity: The Trust in Scotland” in J. Michael MILO – Jan M. SMITS (szerk.): *Trusts in Mixed Legal Systems* (Nijmegen: Ars Aequi Libri 2001) 27.

²¹ A trust-vagyon tulajdonjogát a saját nevén és számlán kell nyilvántartani, a trust-vagyon tulajdonjoga sem a vagyonkezelőt, sem a vagyonrendelőt nem illeti meg. Cseh ptk., 1448. § (3) bek. A cseh trust elemzéséhez lásd Kateřina RONOVSKÁ: „Svěrenský fond” (Trust Fund): A Daring New Legal Transplant in Czech Law” in Sue FARRAN – James GALLAN – Jennifer HENDRY – Christa RAUTENBACH (szerk.): *The Diffusion of Law: The Movement of Laws and Norms Around the World* (Farnham: Ashgate 2015) 203. Kateřina RONOVSKÁ – Petr LAVICKÝ: „Foundations and Trust Funds in the Czech Republic after the Recodification of Civil Law: a Step Forward?” *Trust & Trustees* 2015/6. 639.

²² A magyar szabályozással kapcsolatban lásd SÁNDOR (1. lj.) 379. B. SZABÓ Gábor – ILLÉS István – KOLOZS Borbála – MENYHEI Ákos – SÁNDOR István: *A bizalmi vagyonkezelés* (Budapest: HVG-ORAC 2014) 84–297.

tei között.²³ A magyar szabályozás alapján a bizalmi vagyonkezelési szerződés egy *in personam* jogviszonyt eredményez, amely azonban *in rem* vonásokat is magán hordoz.²⁴ A Ptk.-beli, túlnyomórészt diszpozitív szabályozás általános anyagi jogi rendelkezéseket tartalmaz, részletszabályokat pedig a *bizalmi vagyonkezelőkről és tevékenységük szabályairól szóló 2014. évi XV. tv.* és a *bizalmi vagyonkezelő vállalkozások pénzügyi biztosítékainak egyes szabályairól szóló 87/2014. (III. 20.) Kormányrendelet* tartalmaz.

A magyar szabályozás jelentős mértékben követi és megfelel az angolszász *express trust* intézményének. Ez egyrészt azt jelenti, hogy csak a vagyonrendelő akaratából létrejövő vagyonkezelés került szabályozásra, vagyis a *resulting* és a *constructive trust* intézménye nem. Másrészt viszont a magyar szabályozás konstrukciója elismeri a kezelt vagyon elkülönítését a vagyonkezelő saját vagyonától, a vagyonkezelő jogi helyzetét tisztséggként és nem szerződő félként kezeli, valamint lehetőséget biztosít arra, hogy a kedvezményezett (és a vagyonrendelő) is megtérítési igényt érvényesítsen harmadik személyekkel szemben, ha azok rosszhiszeműen vagy ingyenesen szereztek a kezelt vagyonból.

2. ÖSSZEHASONLÍTÁS

Az alábbi összehasonlítás a trust meghatározó jelentőségű jellemzőinek alapulvételével került összeállításra. Értelemszerűen ezek a szempontok nem fedik le az angolszász trust szabályozásának valamennyi lényeges elemét, de egy átfogó képet adnak a vizsgált országok szabályozásának hasonlóságairól és különbségeiről.

2.1. A VAGYONKEZELÉS JOGI KONSTRUKCIÓJA

Az angolszász trust nem a szerződési jog része, hanem egy olyan jogi konstrukció, amelynek központi elemét az képezi, hogy a *trustee* a kezelt vagyont sajátjától elkülönítve, tulajdonosként (jogcím alapján) harmadik személy érdekében kezelje. A trust alapján a vagyonrendelőnek főszabály szerint nincs ráhatása a kezelt

²³ VÉKÁS Lajos (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatok magyarázatokkal* (Budapest: CompLex 2012) 453.

²⁴ Menyhárd a magyar szabályozást eredeti, teljesen új intézménynek tekinti, amely jobban hasonlít az angol trustra, mint a német-osztrák Treuhand. MENYHÁRD Attila: „A bizalmi vagyonkezelés szabályai az új Ptk.-ban” in SZAKÁL Róbert (szerk.): *Tájékoztató füzetek 251* (Budapest: MKIK 2013) 144. A kedvezményezett jogainak megítélésével kapcsolatban napjainkban olyan nézetek is napvilágot láttak, miszerint ezek nem feltétlenül tulajdonosi jogokat, ill. nem is dologi jogi jogosultságokat eredményeznek. Lásd ehhez Paul MATTHEWS: „From Obligation to Property and Back Again? The Future of Non-Charitable Purpose Trust” in David HAYTON (szerk.): *Extending the Boundaries of Trust and Similar Ring-Fenced Funds* (The Hague – London – New York: Kluwer Law International 2002) 206. Paul MATTHEWS: „The Compatibility of the Trust with the Civil Law Notion of Property” in Lionel SMITH (szerk.): *The Worlds of the Trust* (New York: Cambridge University Press 2013) 313.

vagyonra (kivételt képez a *revocable trust*), viszont a kedvezményezettnek joga van harmadik személyekkel szemben is fellépni a trust-vagyon helyreállítása érdekében.

A trusthoz hasonló jogintézmények jogi konstrukciója a hét vizsgált országban meglehetősen eltérően alakul. Az orosz és ukrán szabályozásban elsősorban a megbízási szerződés vonásai lelhetőek fel.²⁵ Grúziában szintén a megbízási szerződéshez hasonlít, ellenben ott a vagyonkezelő kifejezetten saját nevében kezeli a vagyont.²⁶ A Cseh Köztársaság területén a szabályozás egy önálló és független tulajdonjogi helyzetet eredményezett a québeci szabályozáshoz hasonlóan.²⁷ A trust-vagyon nem a vagyonrendelő tulajdona, és nem is a vagyonkezelőé vagy a kedvezményezetté. A kezelt vagyon saját néven és számlán, „trust-alap”-ként működik. Romániában a francia *fiducie* szolgált modellként, így szerződéses jogviszonyként szabályozták, amelynek azonban vannak dologi jogi vonatkozásai, mivel a vagyonkezelő a kezelt vagyon tulajdonosa lesz.²⁸ Litvániában a trust egy idegen dologbeli jog, melynek sajátosságát képezi, hogy a tulajdonjoggal párhuzamosan áll fenn.²⁹ A magyar Ptk. alapján a vagyonkezelő tulajdonos lesz, azonban a vagyonkezelő és a kedvezményezett kötelmi jogviszonyban áll egymással. Két jogügyletre van szükség, egyrészt a vagyonkezelési jogviszony létrehozására, másrészt a tulajdon átruházására.³⁰ Ki kell emelnünk, hogy a magyar szabályozás további részletszabályokat tartalmaz a vagyonelkülönítéssel és annak nyomon követésével kapcsolatban.

Az összehasonlítás alapján megállapíthatjuk, hogy az egyik fent említett ország sem vette át az angolszász trust koncepcióját teljes egészében. Oroszország szabályozása a megbízáson és ügynöki szerződésen alapul, Grúziában szintén szerződéses jogviszonyon nyugszik, ellenben a vagyonkezelő egyben a kezelt vagyon tulajdonosa is lesz, miközben Ukrajnában a vagyonrendelő marad a tulajdonos. Románia a francia szabályozást követi, a Cseh Köztársaság pedig a québeci modellt. Magyarország szintén kötelmi jogi alapon szabályozza a bizalmi vagyonkezelést, ellenben egyes szabályai olyan dologi jogi igények érvényesítésére adnak lehetőséget, amelyek a trust intézményével mutatnak jelentős hasonlóságot. Litvánia megoldása egyedi, mivel a vagyonkezelői jog önálló *in rem* jog.

²⁵ Orosz ptk. 1012. §-a. Megjegyezzük, hogy az orosz ptk. a gazdasági vagyonkezelést szabályozza, ahol a vagyonkezelő állam vagy önkormányzati vállalat is lehet, szabályozza továbbá a kezelési jogot, amely az intézményeket illeti meg. Ezen jogok *in rem* jogok, ellenben létrehozásuk a köz-, ill. a non-profit szektorra korlátozódnak. Lásd továbbá ukrán ptk. 1029. § (1) bek.-ét.

²⁶ Grúz ptk. 725. §-a.

²⁷ Cseh ptk. 1448. § (3) bek.-e.

²⁸ Román ptk. 773. §-a.

²⁹ Litván ptk. 4.106. §-a.

³⁰ Magyar Ptk. 6:310. §-a.

2.2. A VAGYONKEZELÉSI JOGVISZONY LÉTESÍTÉSE

Az orosz fiduciárius vagyonkezeléshez írásos szerződés szükséges, ebben a grúz joghoz jelentősen hasonlít.³¹ Hasonló a jogszabályi előírás Ukrajnában is.³² A Cseh Köztársaságban közokiratba foglalt végrendelet vagy szerződés szükséges a vagyonkezelési jogviszony létrehozásához.³³ Romániában is közokiratba kell foglalni a fiducia létrehozását, ellenben ott törvény alapján is létesíthető vagyonkezelési jogviszony.³⁴ Magyarországon szerződés, végrendelet vagy egyoldalú nyilatkozat is eredményezheti a bizalmi vagyonkezelési jogviszonyt. A szerződés és végrendelet írott formában, míg az egyoldalú nyilatkozat közjegyzői okiratban érvényes.³⁵ Litvániában a trustot törvény, rendelet, szerződés vagy bírói határozat hozhatja létre.³⁶

Az összehasonlításból látható, hogy mindegyik országban szükség van írásos formára. Az orosz, az ukrán, a grúz és a román szabályozás csak szerződéses formában, míg a cseh, a litván és a magyar szabályozás a végrendelet általi létrehozást is megengedi. Közokiratba foglalás szükséges Romániában, Ukrajnában és a Cseh Köztársaság területén, továbbá Magyarországon csak egyoldalú nyilatkozat esetén. Természetesen mindegyik országban léteznek további feltételek, ha a kezelt vagyon átruházásához valamely nyilvántartásba való bejegyzés szükséges. A magyar és a litván szabályozás biztosítja a trust alapításának legszélesebb szabadságát azzal, hogy nemcsak szerződésben, hanem az előbbi esetében akár egyoldalú jognyilatkozattal vagy végrendelettel, míg az utóbbi esetében törvény, rendelet vagy bírósági határozat útján is létesíthető vagyonkezelési jogviszony.

2.3. A VAGYONKEZELÉSI JOGVISZONY NYILVÁNTARTÁSBA VÉTELE

Oroszországban és a Cseh Köztársaságban nincsenek speciális szabályok a vagyonkezelési jogviszonyok nyilvántartásba vételét illetően. Romániában a vagyonkezelési szerződést a létrejöttétől számított egy hónapon belül be kell jegyezni a vagyonkezelő székhelye szerinti illetékes adóhatóságánál, és a bizalmi vagyonkezelések nemzeti nyilvántartásába.³⁷ A bejegyzési kötelezettség egyértelműen fiskális és érvényességi okok miatt szükséges. Ukrajnában szintűgy szükség van a vagyonkezelési szerződés regisztrálására.³⁸ Magyarországon a szabályozás kétszintű. Profitorientált bizalmi vagyonkezelő vállalkozás csak a Magyar Nemzeti Bank engedélyével működhet, míg a lényegében non-profit jellegű, eseti bizalmi vagyonkezelési szerződés esetében a szerződést kell a Magyar Nemzeti Banknál

³¹ Orosz ptk. 1017. §-a és grúz ptk. 727. §-a.

³² Ukrán ptk. 1031. § (1)-(2) bek.-ei.

³³ Cseh ptk. 1452. § (3) bek.-e.

³⁴ Román ptk. 774 § (1)-(2) bek.-ei.

³⁵ Magyar Ptk. 6:310. § (2) és 6:329. § (1) bek.-ei.

³⁶ Litván ptk. 4.108. §-a.

³⁷ Román ptk. 780–781. §-ai.

³⁸ Ukrán ptk. 1031. § (2) bek.-e.

nyilvántartásba venni.³⁹ Ki kell emelnünk, hogy a bejegyzés hiánya az érvényességet nem érinti, ellenben pénzügyi hátrányokat okozhat.

Megfigyelhetjük, hogy a vagyonkezelési jogviszonyt létrehozó okirat és/vagy a vagyonkezelő nyilvántartásba vétele, engedélyeztetése nemzetközileg erősödő trend, amely általában a tulajdon átruházásával áll összefüggésben. Napjainkban egyre több országban merül fel a hagyományos trust esetében a kedvezményezett nyilvántartásba vételére irányuló kötelezettség jogszabályi háttérének megteremtése. Talán ennek (is) köszönhető, hogy bár Oroszországban és Grúziában bejegyztetés nem szükséges, miközben Ukrajnában, Romániában és Magyarországon a nyilvántartásba vétel valamilyen módja elengedhetetlen. Romániában a bejegyzés hiánya a jogviszony semmisségét okozza, míg például Magyarországon nem érinti annak érvényességét, ellenben egyéb, adó- és illetékfizetési mentesség elvesztésének jogkövetkezményei fűződnek hozzá.

2.4. A VAGYONRENDELŐVEL SZEMBENI KÖVETELMÉNYEK

Oroszországban és Ukrajnában a vagyonrendelő csak a vagyon tulajdonosa lehet.⁴⁰ Vannak kivételek az orosz jogban, így például gondnokság esetén a gondnok, öröklés esetén a végrendeleti hagyatéki gondnok rendelkezhet mások vagyónáról trustot alapítva.⁴¹ Litvániában a vagyonrendelő a kezelendő vagyon tulajdonosa vagy minden más e joggal felruházott személy is lehet.⁴² Grúziában, a Cseh Köztársaságban, Romániában és Magyarországon nincsenek speciális szabályok a vagyonrendelővel kapcsolatban. Természetesen az általános rendelkezések azonban irányadók, amely szerint a *nemo plus iuris* elvéből kiindulva, a tulajdon átruházása a vagyonrendelő tulajdonosi vagy legalább rendelkezési jogának hiányában nem valósulhat meg.⁴³

2.5. A KEZELT VAGYON TULAJDONJOGI HELYZETE

Oroszországban és Ukrajnában a kezelt vagyon tulajdonjoga a vagyonrendelőé marad, amely kötelező előírás, és a vagyonkezelő csak a vagyon kezelésére kap jogot.⁴⁴ Grúziában a vagyonrendelő átruházza a trust-vagyont és a vagyonkezelő

³⁹ A bizalmi vagyonkezelőkről és tevékenységük szabályairól szóló 2014. évi XV. tv. 11. § (1) bek.-e és 19. §-a.

⁴⁰ Ukrán ptk. 1032. § (1) bek.-e. Kivételesen, amikor a tulajdonos kiskorú, vagy egyéb okból cselekvőképtelen, ill. cselekvőképességében korlátozott személy, akinek tartózkodási helye ismeretlen, úgy a gyám vagy gondnok is lehet vagyonrendelő. Lásd ukrán ptk. 1032. § (2)–(5) bek.-eit.

⁴¹ Orosz ptk. 32–40. §-ai és 1026. §-a.

⁴² Litván ptk. 6.957. §-a.

⁴³ *Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet* (D. 13, 7, 18, 2), másképp: *nemo dat quod non habet*. Lásd FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei* (Budapest: Nemzedékek Tudása Kiadó¹⁹2014) 319.

⁴⁴ Orosz ptk. 1012. § (1) bek.-e és ukrán ptk. 1029. § (1) bek.-e.

saját nevében kezeli azt, ellenben a vagyonrendelő marad mindig a végső kedvezményezett tulajdonos.⁴⁵ Csehországban sem a vagyonrendelő, sem a vagyonkezelő vagy a kedvezményezett nem tulajdonosok; a vagyonnak nincs tulajdonosa. Ha szükséges a vagyon nyilvántartásba vétele, akkor a vagyonkezelő nevében jegyzik be, de trust-vagyonként.⁴⁶ Romániában a vagyonkezelő lesz tulajdonos, de a vagyont elkülönítve köteles kezelni a saját vagyonától.⁴⁷ Litvániában a vagyonrendelő marad a tulajdonos és a vagyonkezelő csak egy speciális idegen dologbeli jogot kap, a vagyonkezelői jogot.⁴⁸ Magyarországon a vagyonkezelőnek teljes tulajdont kell szereznie, amely kötelező előírás.⁴⁹

A szabályozás tulajdonjogi vonatkozásait tekintve négyféle különböző konstrukcióról beszélhetünk a vizsgált országokat tekintve. Oroszországban és Ukrajnában a vagyonrendelő marad a trust-vagyon tulajdonosa. Ezek a modellek jelentősen eltérnek az angol trust-jogviszony szerkezetétől a maguk egyszerű kötelmi jogi jellegükkel. Litvániában a vagyonrendelő marad a tulajdonos, a vagyokezelő speciális idegen dologbeli jogot szerez a kezelt vagynon, ami hasonlít a holland *bewind* konstrukciójához, ellenben ebben az esetben a vagyonkezelő a tulajdonos, nem a kedvezményezett. A cseh szabályozás a québeci modell alapján tulajdonos nélküli trust-vagyont alakított ki. Grúziában, Magyarországon és Romániában a vagyonkezelő a tulajdonos, azonban ez a vagyon a vagyonától elkülönítetten, alvagyonként kezelendő.

2.6. A VAGYONKEZELŐVEL SZEMBENI KÖVETELMÉNYEK

Grúziában a vagyonkezelőre vonatkozó különleges előírás nem került kialakításra. Oroszországban a vagyonkezelő csak üzletember („*индивидуальный предприниматель*”) vagy gazdasági társaság lehet, és csak kivételes esetben van lehetőség arra, hogy ne üzletember vagy esetleg non-profit szervezet legyen a vagyonkezelő.⁵⁰ Másrészről állami szerv, helyi önkormányzat vagy egyéni vállalkozás nem lehet vagyonkezelő. Természetes személyek csak a törvény által létrehozott (például gyámság, gondnokság) trustok esetében működhetnek vagyonkezelőként.⁵¹ A vagyonkezelőnek a trust vagyonával kapcsolatos szerződéseken fel kell tüntetnie a tisztségét „Д.У.” (доверительный управляющий, vagyonkezelő) rövidítés alkalmazásával. Ukrajnában a vagyonkezelő csak vállalkozás lehet,⁵² álla-

⁴⁵ A vagyonrendelő a vagyonkezelőhöz rendeli a vagyont, aki a vagyonrendelő érdekében kezeli azt és a vagyonkezelő a vagyont a saját nevében kezeli, ellenben a vagyonrendelő viseli a költségeit. Grúz ptk. 724-725. §-ai.

⁴⁶ Cseh ptk. 1450. § (1) bek.-e.

⁴⁷ Román ptk. 773. §-a.

⁴⁸ Litván ptk. 6.953. § (2) bek.-e.

⁴⁹ Magyar Ptk. 6:310. § (1) bek.-e.

⁵⁰ Ha vagyonkezelő törvény szerint más is lehet, intézmény akkor sem töltheti be ezt a tisztséget. Orosz ptk. 1015. § (1)-(2) bek.-ei.

⁵¹ Orosz ptk. 38, 42. és 43. §-ai.

⁵² Ukrán ptk. 1033. § (1)-(3) bek.-ei.

mi szerv vagy helyi önkormányzat csak a törvény rendelkezése alapján kezelheti a vagyont. A kedvezményezett nem lehet az egyedüli vagyongazdálkodó.⁵³ Litvániában a vagyongazdálkodó természetes, illetve jogi személy is lehet, és a vagyongazdálkodói státusból kizáró szabályozás csak különleges helyzetekben érvényesül. A vagyongazdálkodó ugyanakkor nem lehet az egyedüli kedvezményezett.⁵⁴ A Cseh Köztársaságban a vagyongazdálkodó természetes személy lehet, jogi személy csak a törvény különleges rendelkezése alapján járhat el ilyen minőségben. Erre vonatkozó szabályozást csak a befektetési cégekkel kapcsolatban ismerünk. A vagyongazdálkodót a bíróság is kinevezheti. A vagyongazdálkodó vagyongazdálkodó is lehet egyben, azonban nem az egyedüli.⁵⁵ Romániában csak pénzügyi intézmények, befektetési, pénzügyi befektetési társaságok, biztosító társaságok, közjegyzők és ügyvédek lehetnek vagyongazdálkodók.⁵⁶

Magyarországon speciális szabályozás vonatkozik a profitorientált cégek vagyongazdálkodói státuszának megszerzéséhez. Ha a bizalmi vagyongazdálkodási jogviszony nem üzletszerű, bármely nagykorú természetes személy, illetve jogi személy lehet vagyongazdálkodó. Üzletszerű bizalmi vagyongazdálkodási tevékenységet⁵⁷ csak a Magyar Nemzeti Bank engedélye alapján lehet végezni. Az üzletszerű bizalmi vagyongazdálkodást folytató vállalkozás a vagyongazdálkodásán kívül nem folytathat egyéb tevékenységet, és a vállalkozás nevébe is bele kell foglalni a vagyongazdálkodásra utaló jelzést. A bizalmi vagyongazdálkodást folytató vállalkozásnak szigorú személyi, tárgyi és tőke-követelményeknek kell megfelelnie.⁵⁸

Összességében ebben a térségben is érvényesül az a nemzetközi tendencia, hogy a vagyongazdálkodói tevékenység végzését szigorítja a jogalkotó, meghatározott feltételekhez és adott esetben nyilvántartásba vételhez köti. Ez a vagyongazdálkodó és a kedvezményezett helyzetét erősíti az esetleges visszaélésekkel szemben, másrészt a vagyongazdálkodási jogviszonyok ellenőrizhetőségét segíti elő.

2.7. A KEDVEZMÉNYEZETT

Oroszországban és Ukrajnában a vagyongazdálkodó nem lehet a kedvezményezett, ellenben ebben a témakörben más szabályozás nem is ismert.⁵⁹ Litvániában a vagyongazdálkodó nem lehet az egyedüli kedvezményezett,⁶⁰ viszont lehetőség van trust létesítésére magánérdekből, illetve magán- vagy közcélból is.⁶¹ Grúziában a kedvezményezettek nem vonatkozik semmilyen különös szabályozás, aminek oka elsősorban abban kereshető, hogy a vagyongazdálkodó a kedvezményezett. A Cseh Köztársaság szabályozása alapján bárki lehet kedvezményezett, ellenben senki

⁵³ Litván ptk. 6.958. § (1)–(3) bek.–ei.

⁵⁴ Litván ptk. 6.958. § (1)–(3) bek.–ei.

⁵⁵ Cseh ptk. 1453. § (1)–(2) bek.–ei.

⁵⁶ Román ptk. 776. § (1)–(3) bek.–ei.

⁵⁷ A 2014. évi XV. tv. a bizalmi vagyongazdálkodókról és tevékenységük szabályairól 3. § (1) bek.–e.

⁵⁸ A 2014. évi XV. tv. a bizalmi vagyongazdálkodókról és tevékenységük szabályairól 3. § (2)–(5) bek.–ei.

⁵⁹ Orosz ptk. 1015. § (3) bek.–e és ukrán ptk. 1033. § (3) és 1034. § (2) bek.–e.

⁶⁰ Litván ptk. 6.958. §-a.

⁶¹ Litván ptk. 4.106. § (2) bek.–e.

nem jelölheti ki a kedvezményezettet a saját hasznára.⁶² Emellett magán- és közérdekből, illetve jótékonyági céllal is lehet trustot alapítani, vagyis a célra rendelt (*purpose*) trust intézményét elismerik.⁶³ Romániában a vagyonrendelő, a vagyonkezelő, vagy bármely harmadik személy lehet kedvezményezett.⁶⁴ Magyarországon a vagyonkezelő nem lehet az egyedüli kedvezményezett, a célra rendelt vagyonkezelés vonatkozásában viszont nem találunk konkrét szabályozást.⁶⁵

A fenti összehasonlítás alapján érdemes kiemelni, hogy a cseh és litván szabályozás megengedi a célra – akár magáncélra – történő trust alapítását is, ami ugyan az angol jogban csak nagyon kivételesen és szűk körben lehetséges, viszont a nemzetközi trustok esetében kedvelt jogi megoldás. Oroszországban a vagyonkezelő nem lehet kedvezményezett a szerződéses jogviszonya miatt. Magyarországon, Romániában, Grúziában és Csehországban a szabályozás viszonylag liberális tekintetében, hogy a vagyonkezelő lehet egyben kedvezményezett, ellenben nem lehet az egyedüli.

2.8. A KEZELT VAGYON

Grúziában, Csehországban, Romániában, Magyarországon és Litvániában nincs különös szabályozás a vagyonkezelésbe adható vagyon tárgyra vonatkozóan, ez állhat ingókból, ingatlanokból, jogokból, követelésekből és értékpapirokból is.⁶⁶ Oroszországban a trust-vagyon tárgya ingó, értékpapír és egyéb jog, például tulajdonjog lehet, ellenben kizárólag készpénz vagy állami tulajdonban lévő vagyon nem szolgálhat a trust vagyonaként. Az értékpapírok esetében több vagyonrendelő által egyesített vagyon is lehet.⁶⁷ Ukrajnában a pénzügyi alapok és az értékpapírok néhány fajtája ki van zárva a trust-ügyletek köréből.⁶⁸

Általános, hogy trust-vagyonként bármilyen vagyon szolgálhat, ehhez képest kivételt képez az orosz és az ukrán szabályozás.

2.9. A VAGYONELKÜLÖNÍTÉS

Oroszországban a vagyonkezelőnek el kell különítenie a kezelt vagyont a saját vagyonától a jogviszonyok tekintetében. A trust-vagyonnal kapcsolatban a már említett „D.U.” jelzést köteles használni, hogy harmadik személyek irányában nyilvánvaló legyen a kezelt vagyonnal fennálló jogi kapcsolat. Ugyanakkor a vagyon-

⁶² Cseh ptk. 1458. § (2) bek.-e.

⁶³ Cseh ptk. 1449. § (2) bek.-e és 1473. § (1) bek.-e.

⁶⁴ Román ptk. 777. §-a.

⁶⁵ Magyar Ptk. 6:311. § (4) bek.-e.

⁶⁶ Grúz ptk. 724. §-a; cseh ptk. 1448. § (1) bek.-e; román ptk. 773. §-a; magyar Ptk. 6:310. § (1) bek.-e; litván ptk. 6.956. § (1) bek.-e.

⁶⁷ Orosz ptk. 1013. § (1)–(3) bek.-ei.

⁶⁸ Ukrán ptk. 1030. § (2) bek. és 1045 §-a.

kezelő a kezelt vagyont külön számlán köteles tartani.⁶⁹ Ukrajnában a trust-vagyont szintén el kell különíteni a vagyonrendelő és a vagyonkezelő vagyonától. A kezelt vagyont a kezelő külön bankjában kell nyilvántartani, amely külön számlán tárolandó.⁷⁰

Grúziában a kezelt vagyon a vagyonkezelő tulajdona, aki harmadik személyek irányában a tulajdonos jogait gyakorolja és a vagyonkezelő harmadik személyek irányába felelősséggel tartozik.⁷¹ Ezen túlmenően a vagyonelkülönítésre vonatkozóan különös szabályt nem tartalmaz a grúz ptk. A Cseh Köztársaságban a kezelt vagyon a vagyonrendelő, a vagyonkezelő és a kedvezményezett tulajdonától teljesen elkülönül.⁷² Romániában, Magyarországon és Litvániában a vagyonkezelő vagyonától elkülönülten köteles kezelni a vagyont.⁷³ Romániában és Magyarországon a kezelt vagyon egy sajátos alvagyont képez, míg Litvániában nem tulajdonosként, hanem önálló idegen dologbeli jog jogosultjaként kezeli a vagyonkezelő a vagyont.

A vagyonelkülönítés Grúzia kivételével az összes tanulmányozott országban jogilag szabályozott. A vagyonelkülönítés mértékét és hatásfokát azonban leginkább majd a hitelezők jogai alapján ítéldhetjük meg (lásd a 2.13. pontban írtakat).

2.10. A VAGYONKEZELŐ JOGAI ÉS KÖTELEZETTSÉGEI

Oroszországban a vagyonkezelő köteles a kezelt vagyonba tartozó eszközöket kezelni, tájékoztatást adni a vagyonrendelőnek és vagyonkezelői díjra is jogosult.⁷⁴

Ukrajnában a vagyonkezelő jogosult a trust-vagyon felett rendelkezni, azt elidegeníteni és megterhelni, ellenben az utóbbi két jog csak a vagyonrendelő hozzájárulásával gyakorolható. A vagyonkezelő itt is jogosult díjazásra. A vagyonkezelő személyesen köteles eljárni, kivéve, ha helyette megbízási szerződésben foglaltak alapján vagy sürgős helyzetben mást kell igénybe vennie. A vagyonkezelőnek kötelessége ilyen esetben harmadik személyek irányában jelezni, hogy vagyonkezelőként, nem pedig tulajdonosként teszi meg a jognyilatkozatait.⁷⁵

Grúziában a vagyonkezelő köteles jóhiszeműen eljárni, a vagyont úgy kell kezelnie, mintha saját vagyona lenne.⁷⁶

Csehországban a vagyonkezelő jogaira és kötelezettségeire nézve nincsen különös szabályozás. A vagyonrendelő, a kedvezményezett, kijelölt harmadik személy (*protector*) vagy egy a hatóság által kijelölt szerv felügyelheti a vagyonkezelő cselekményeit. A vagyonrendelő bármikor megszüntetheti a vagyonkezelési jog-

⁶⁹ Orosz ptk.1012. § (3) és 1018. § (1)-(2) bek.-ei.

⁷⁰ Ukrán ptk. 1030. § (3) bek.-e.

⁷¹ Grúz ptk. 725. § (2) bek.-e és 728 §-a.

⁷² Cseh ptk.1448. § (3) bek.-e.

⁷³ Román ptk. 786. § (2) bek.-e, magyar Ptk. 6:312. §-a és litván ptk. 6.961 §-a.

⁷⁴ Orosz ptk. 1020. és 1023. §-ai.

⁷⁵ Ukrán ptk.1037, 1038, 1041. és 1042. §-ai.

⁷⁶ Grúz ptk. 725. §-a.

viszonyt vagy felmentheti a vagyonkezelőt és új vagyonkezelőt jelölhet ki. A vagyonrendelőnek jogában áll szándéknyilatkozatot (*letter of wishes*) tenni, ellenben nem utasíthatja a vagyonkezelőt.⁷⁷

Romániában a vagyonkezelőnek kötelessége tájékoztatni a vagyonrendelőt. A vagyonrendelő itt is kijelölhet harmadik személyt (*protector*), hogy felügyelje jogait, továbbá ő is jogosult díjazásra. A vagyonrendelő bármikor kezdeményezheti a bíróságnál a vagyonkezelő felmentését. A felmentés és az új vagyonkezelő kijelölése közötti időben a bíróság kijelölhet egy ideiglenes vagyonfelügyelőt.⁷⁸

Magyarországon ellenkező rendelkezés hiányában a vagyonkezelő díjazásra jogosult. A vagyonrendelő és a kedvezményezett csak tájékoztatásra jogosult, kiemelendő, hogy a vagyonkezelőt nem utasíthatják. A vagyonrendelő bármikor felmentheti a vagyonkezelőt, és a kedvezményezett ezt a bíróságon kezdeményezheti.⁷⁹

Litvániában a trust vagyonkezelője gyakorolja a tulajdonosi jogokat a kezelt vagyon felett. A vagyonkezelő tevékenységével a vagyonrendelőnél és a kedvezményezetténél évente legalább egyszer beszámolni köteles.⁸⁰

Összességben megállapítható, hogy általános gyakorlat a vagyonkezelő díjazásának főszabályként történő előírása, ez alól a grúz szabályozás képez kivételt. A vagyonkezelő általános kötelezettsége tájékoztatni a vagyonrendelőt és a kedvezményezettet. Szintén általános szabály, hogy a vagyonrendelő felmentheti a vagyonkezelőt, ami az angol szabályozáshoz képest a főszabály és kivétel tekintetében (*irrevocable – revocable trust*) éppen ellentétes megközelítésű. Érdekességnak számít a román szabályozás, ahol bírósági döntés szükséges a vagyonkezelő felmentéséhez. A magyar szabályozás a bíróság közreműködését csak akkor kívánja meg, ha a kedvezményezett kezdeményezi a vagyonkezelő felmentését vagyonrendelő hiányában. Azokban az országokban, ahol a trust szerződéses jogviszonyon alapszik (Oroszország, Grúzia), a vagyonrendelő utasíthatja a vagyonkezelőt. Az angolszász trust intézményének sokkal inkább megfelel az utasításadási tilalom, és ehelyett a kívánságlista alkalmazása.

Kifejezetten előremutató a román és cseh szabályozásban a protector intézményének meghonosítására tett kísérlet. Megjegyzendő, hogy a vizsgált többi országot tekintve sem kizárt ennek alkalmazása, például megbízás és képviselőlet formájában, azonban aggályokat vethet fel a vagyonrendelő halála, jogutód nélküli megszűnése esetén a megbízott felügyelő képviselői jogának legitimitása.

⁷⁷ Cseh ptk. 1463–1466. §-ai.

⁷⁸ Román ptk. 783–784. és 788. §-ai.

⁷⁹ Magyar Ptk. 6:317–320. §-ai és további szabályozás a 2014. évi XV. tv.

⁸⁰ Litván ptk. 6.963–6.964. §-ai.

2.11. A VAGYONKEZELŐ FELELŐSSÉGE

2.11.1. A VAGYONKEZELŐ FELELŐSSÉGE A KEDVEZMÉNYEZETT ÉS A VAGYONRENDELŐ IRÁNYÁBAN

Oroszországban a vagyonkezelő felel a kedvezményezett irányában is, a *vis maior* vagy a kedvezményezett által okozott károk, veszteségek kivételével. Az ukrán szabályozás alapján a vagyonkezelő kártérítési felelőssége fennáll a vagyonrendelő és a kedvezményezett irányában abban az esetben, ha nem jár el kellő gondossággal. Csehországban nincs külön szabályozás a vagyonkezelő felelősségével kapcsolatban, az általános szabályok vonatkoznak erre a kérdéskörre. Romániában a vagyonrendelőt a kezelt vagyon vonatkozásában harmadik személyek irányában teljes jogkörrel rendelkező személynek kell tekinteni, ennek megfelelően alakul a felelőssége is. Magyarországon a vagyonkezelő elővigyázatosan és ésszerűen köteles eljárni. A vagyonkezelő kötelezettségei megszegése esetén felel a vagyonrendelő és a kedvezményezett irányában. Litvániában a vagyonkezelő a vagyonrendelő és a kedvezményezett érdekében köteles kezelni a vagyont, és a kötelezettségei megszegéséért felelős a vagyonrendelő felé minden, a kezelt vagyonnal kapcsolatos költségért és kárért.

2.11.2. A VAGYONKEZELŐ FELELŐSSÉGE HARMADIK SZEMÉLYEK IRÁNYÁBAN

Oroszországban a vagyonkezelő nem felel harmadik személyek irányában a vagyonkezelői minőségében, ellenben ha elmulasztja tájékoztatni a vele jogviszonyba kerülő személyeket arról, hogy vagyonkezelőként jár el, úgy már a saját vagyonával is felel.⁸¹ Ukrajnában, bizonyos esetekben, melyeket részletesen a hitelezőkkel kapcsolatos részben érintünk, a vagyonrendelő saját vagyonával is felel harmadik személyek irányában.⁸² Grúziában a vagyonkezelő szintén felelős harmadik személyek irányában, csakúgy mint Romániában. Litvániában a vagyonkezelő felelőssége harmadik személyekkel szemben akkor áll fenn, ha túllépi hatáskörét.

Ahol a trust megbízási alapon működik (Oroszország, Grúzia) az általános rendelkezések vonatkoznak a vagyonkezelő felelősségére. Általában a vagyonkezelő a vagyonrendelőnek és a kedvezményezettnek felel. A vagyonkezelő felelőssége a magyar szabályozásban az általános felelősségi zsinórmértéktől szigorúbban került meghatározásra.

⁸¹ Orosz ptk. 1012. § (3) bek.-e.

⁸² Ukrán ptk. 1043. § (1) bek.-e.

2.12. IDŐTARTAM

A trust maximum öt éves időtartamra hozható létre Oroszországban⁸³ és Ukrajnában, kivéve, ha törvény hosszabb időtartamot enged meg. Litvániában legfeljebb 20 éves időtartam lehetséges, a kivétel itt is törvény alapján állhat fenn. Romániában maximum 33 év, Magyarországon maximum 50 év, Csehországban maximum 100 év a magáncélú trust esetében, és végül Grúzia esetében nincs időbeli korlát.⁸⁴

Általában a trust-jogviszonyhoz fűződik egy időbeli korlát (Grúzia kivételével). Megfigyelhetjük, hogy ezek a korlátok viszonylag rövidek Oroszországban, Litvániában, Romániában és Magyarországon is a nemzetközi trendhez hasonlóan. Ha figyelembe vesszük, hogy a trust gyakran hosszú időre kezelendő vagyona vonatkozó jogviszony, akkor az orosz és ukrán modell nem felel meg ennek az elvárásnak, hiszen a jogviszony rövid időtartama generációs vagyontörzsről való alkalmazást nem tesz lehetővé. Másrészt viszont érthető a vagyontörzsi jogviszony korlátozása, hiszen ily módon a vagyontörzsi leköltetés hosszútávra megakadályozható, ami elsősorban a kedvezményezett érdeke, de a nemzetgazdaság szempontjából is fontos.

2.13. A HITELEZŐK HELYZETE

A hitelezők helyzetével kapcsolatban négy esetet kell figyelembe vennünk: a vagyontörzselő, a vagyontörzselő, a kedvezményezett és a kezelt vagyontörzselőnek pozícióját. Grúziában nincs különös szabályozás a hitelezők helyzetével kapcsolatban, így azt külön nem érintjük.

2.13.1. A VAGYONTÖRZSELŐ HITELEZŐI

Oroszországban a vagyontörzselő fizetési képtelensége esetén a szerződés megszűnik és a trust-vagyont a fizetési képtelen vagyontörzselő vagyontörzselőnek részeként kell tekinteni.⁸⁵ Ukrajnában a vagyontörzselő hitelezői két esetben támaszthatnak igényt a trust-vagyontörzselőre, amikor is a vagyontörzselő tulajdonába kell visszakerülnie a kezelt vagyontörzselőnek. Egyik esetben, ha a vagyontörzselő fizetési képtelenné válik, úgy a vagyontörzselési szerződés megszűnik, és itt is a vagyontörzselő vagyontörzselő része lesz a kezelt vagyontörzselő. A másik esetben, ha a kezelt vagyontörzselő még a vagyontörzselési szerződés előtt megterhelik, úgy szintén kielégítési alapot nyújt a hitelező

⁸³ Az orosz ptk. 1016. § (2) bek.-e alapján amennyiben a határozott időtartamú jogviszony lejártakor a felek nem nyilatkoznak a jogviszony megszűnéséről, úgy az az eredeti szerződéses feltételekkel ugyanolyan időtartammal meghosszabbodik.

⁸⁴ Orosz ptk. 1016. § (2) bek.-e; ukrán ptk. 1036. § (1) bek.-e; litván ptk. 6.959. § (2) bek.-e; román ptk. 779. § b) pontja; magyar Ptk. 6:326. § (3) bek.-e; cseh ptk. 1460. § (1) bek.-e.

⁸⁵ Orosz ptk. 1018. § (2) bek.-e.

számára, a vagyonkezelési jogviszony nem szünteti meg a korábban alapított idegen dologbeli jogot.⁸⁶

A cseh polgári törvénykönyvben nincs kimondott szabályozás a vagyonrendelő hitelezőire vonatkozóan. Litvániában, ha a vagyonrendelő ellen a vagyonrendelő hitelezői fizetéseképtelenségi eljárást indítanak, úgy a trust-szerződés megszűnik és a kezelt vagyon a vagyonrendelő hitelezőinek követelésére fedezetül szolgálhat.⁸⁷ Romániában a vagyonrendelő hitelezői igényt támaszthatnak a kezelt vagyonra, ha a vagyonkezelési szerződés létrejötte előtt keletkezett a követelésük, vagy biztosítékot kaptak, és a vagyonrendelő fizetéseképtelenné vált; ebben az esetben a vagyonkezelési jogviszony is megszűnik.⁸⁸ Magyarországon a vagyonrendelő hitelezői igényt támaszthatnak a trust-vagyonra abban az esetben, ha a vagyonrendelővel szemben végrehajtási eljárás indul, és vagyona nem fedezi a hitelezők követeléseit. Ebben az esetben a hitelező kérelmére a végrehajtó felmondhatja a bizalmi vagyonkezelési szerződést.

Minden szabályozás biztosít egyfajta immunitást a kezelt vagyonnak, leválasztva ezt a vagyonrendelő vagyonától, azonban valamennyi szabályozás hasonló abban, hogy a vagyonrendelő hitelezői követelést támaszthatnak a kezelt vagyonra, ha a vagyonrendelő fizetéseképtelenné válik. Óvatossá tekinthetők a jogalkotók ebben a térségben, a hitelezői követelések fedezetének elvonását megpróbálják általános jelleggel megakadályozni. Az ilyen erős hitelezővédelmi szabályozás azonban azzal a hátránnyal jár, hogy olyan hitelezői igények tekintetében is lehetőség nyílik a kezelt vagyont illetően követelést támasztani, amelyek semmilyen összefüggésben nem állnak a vagyonkezelési jogviszonnyal, annál például időben jelentősen később keletkeztek, így nem indokolt a fedezetet a kezelt vagyonra is kiterjeszteni. A bizalmi vagyonkezelés, a trust egyik lényeges, túlzás nélkül meghatározó eleme kerül gyengítésre azzal, ha a vagyonrendelő hitelezői számáras általános jelleggel hozzáférést biztosítanak a kezelt vagyonra. E tekintetben a vizsgált térség országainak szabályozása megítélésem szerint korrekcióra szorul, például időbeli korlát felállításával vagy a vagyonrendelő részéről fizetőképességi nyilatkozat kiadásával, teszt alkalmazásával, vagy akár mindkét, a nemzetközi gyakorlatban ismert megoldás kombinációjával.

2.13.2. A VAGYONKEZELŐ HITELEZŐI

Oroszországban a polgári törvénykönyv szövegezése megerősíti, hogy a vagyonkezelő hitelezői nem támaszthatnak követelést a trust-vagyonra, mivel az a vagyonkezelő saját vagyonától teljesen elkülönült vagyont képez.⁸⁹ Azon az alapon, hogy a vagyonkezelő nem tulajdonos, a vagyonkezelő hitelezői a trust-vagyonból nem követelhetnek kielégítést az ukrán szabályozás szerint sem. A szabályozás ezen aspektusa nagyon hasonlít a litván szabályozáshoz is. A cseh szabályozás szerint

⁸⁶ Ukrán ptk. 1040. §-a.

⁸⁷ Litván ptk. 6.961. § (2) bek.-e.

⁸⁸ Román ptk. 786. § (1) bek.-e.

⁸⁹ Orosz ptk. 1018. § (1) bek.-e.

végző soron ugyanez a helyzet, ellenben az okok különböznek, mivel a vagyonkezelőnek itt nem áll fenn tulajdonjoga a kezelt vagyon fölött. Romániában, habár a vagyonkezelő a tulajdonos, az ő hitelezői sem jogosultak a trust-vagyonra igényt támasztani.⁹⁰ Magyarországon szintén egyértelmű, hogy a vagyonkezelő hitelezői, házastársa vagy élettársa nem tarthat igényt a trust-vagyonra.⁹¹

Összességében megállapíthatjuk, hogy a vagyonkezelő hitelezői nem tarthatnak igényt a trust-vagyonra a vizsgált országok szabályai alapján, vagyis a vagyonelkülönítés szabályai ilyen szempontból megfelelően kerültek kialakításra.

2.13.3. A KEDVEZMÉNYEZETT HITELEZŐI

Oroszországban, Ukrajnában és Litvániában a kedvezményezett hitelezőire nincsen semminemű különös szabályozás a trust-vagyon vonatkozásában. Véleményem szerint ennek oka az, hogy ezekben az országokban a szabályozás természetéből fakadóan feltételezett, hogy a vagyonrendelő egyben a kedvezményezett is. Csehországban és Romániában sem találunk erre vonatkozóan speciális szabályozást. Magyarországon a kedvezményezett hitelezői abban az esetben tarthatnak igényt a kezelt vagyonra, ha a vagyon egy része vagy egésze már esedékes a kedvezményezett számára.⁹²

Véleményem szerint a kedvezményezettek hitelezőire vonatkozó szabályozás hiánya a gyakorlatban problémákat okozhat a vizsgált országokban. A magyar szabályozás e tekintetben kifejezetten alapos és teljes. Megjegyzem azonban, hogy diszkrecionális vagyonkezelés esetében a kedvezményezett hitelezőinek helyzete még a magyar szabályozás esetében is hátrányosan alakulhat.

2.13.4. A KEZELT VAGYON HITELEZŐI

Általános a vizsgált országok szabályozását figyelembe véve, hogy a trust-vagyonnal kapcsolatos követeléseket külön kell kezelni a jogviszonyban szereplő felek egyéb vagyonától. A főszabályhoz képest azonban vannak kiegészítő jellegű rendelkezések is. Oroszországban, ha a kezelt vagyon nem fedezi a követelést, a vagyonkezelő és a vagyonrendelő felelős lesz harmadik személyek irányában, mégpedig két fázisban. Ha a vagyonkezelő túllépi hatáskörét, először a vagyonkezelő, majd a vagyonrendelő felel, és ez utóbbi esetben a vagyonkezelőnek kártalanítania kell a vagyonrendelőt.⁹³ Az ukrán és a litván szabályozás többnyire megegyezik ezzel; a vagyonkezelő másodlagos felelősséggel tartozik harmadik személyek irányában olyan tartozásokért, amelyek meghaladják a kezelt vagyon értékét, továbbá, ha a vagyonkezelő a hatáskörét túllépve jár el, úgy a vagyonrendelő kárát köteles megtéríteni.⁹⁴

⁹⁰ Román ptk. 785. §-a.

⁹¹ Magyar Ptk. 6:313. §-a.

⁹² Magyar Ptk. 6:314 §-a.

⁹³ Orosz ptk. 1022. § (2)-(3) bek.-ei.

⁹⁴ Ukrán ptk. 1043. § (2)-(3) bek.-ei és litván ptk. 6.965. § (3)-(4) bek.-ei.

Csehországban a trust-vagyon hitelezői igényt támaszthatnak a kezelt vagyontárgyra, azonban ahhoz kapcsolódóan a jogviszony többi szereplőjével szemben főszabály szerint nincs lehetőségük igényt támasztani.

Romániában, a kezelt vagyonnal szembeni követelések esetében a vagyonrendelő vagy a vagyonkezelő saját vagyonával is felel a vagyonkezelési szerződés rendelkezései szerint.⁹⁵ Magyarországon a kezelt vagyon hitelezői csak akkor tarthatnak igényt a kezelt vagyontárgyon felül megtérítésre, ha a vagyonkezelő túllépi hatáskörét, és harmadik személyek erről nem tudtak, illetve elvárható gondosság tanúsítása mellett sem tudhattak volna. Ez esetben a vagyonkezelő felel vagyonával harmadik személyek irányában.⁹⁶

Említésre méltó, hogy Oroszországban, Ukrajnában és Litvániában a kezelt vagyon hitelezői előnyös helyzetben vannak, mivel a vagyonrendelő és a vagyonkezelő ellen is igényt támaszthatnak. Magyarországon a szabályozás csak a vagyonkezelő ellen engedi meg ezt a lehetőséget és csak abban az esetben, ha a harmadik személy kellő gondossággal jár el. Romániában és Csehországban ehhez hasonló kötelező szabály nem ismert, ami a hitelezők helyzetére nézve hátrányosabb szabályozást jelent. Megítélésem szerint e tekintetben a magyar szabályozás felel meg leginkább az angolszász trust intézményének, és ez biztosítja a kezelt vagyont tekintve a jogviszonyban szereplő felek korlátozott felelősségét.

2.14. NYOMON KÖVETÉS

A nyomon követéssel (*tracing*) kapcsolatban Oroszországban, Ukrajnában, Litvániában, Csehországban és Romániában nincs konkrét szabályozás. Magyarországon a vagyonrendelőnek és a kedvezményezettnek is joga van harmadik személyektől követelni, hogy állítsák vissza a kezelt vagyont abban az esetben, ha abból harmadik személy ingyenesen vagy rosszhiszeműen szerez.⁹⁷ Litvániában és Oroszországban a vagyonrendelő marad a trust-vagyon tulajdonosa, ennek megfelelően neki van joga viszontkövetelni, vindikálni a tulajdonát bármely harmadik személytől.

Az összehasonlításban szereplő szabályozások közül csak a magyar alkalmazza a nyomon követéshez hasonló jogot a vagyonrendelő és a kedvezményezett javára. Ez a jog az angol szabályozás speciális átvétele, amely funkcióját tekintve a trust egyik leglényegesebb jellemvonását jeleníti meg. A szabályozás alapján felvethetjük, hogy a vagyonrendelőnek és a kedvezményezettnek a trust-vagyont illetően valójában *in rem* joga (is) van.

⁹⁵ Román ptk. 786. § (2) bek.-e.

⁹⁶ Magyar Ptk. 6:318. § (3) bek.-e.

⁹⁷ Magyar Ptk. 6:318. § (2) bek.-e.

2.15. MEGSZÜNTETÉS

Oroszországban a trust-jogviszony megszűnik mind a kedvezményezett (aki alapvetően a vagyonrendelő), mind pedig a vagyonkezelő halálával vagy jogutód nélküli megszűnésével. Szintén a jogviszony megszűnését eredményezi, ha a kedvezményezett visszautasítja a kezelt vagyonból részére történő juttatást, vagy ha a vagyonkezelő utasítja vissza a vagyon kezelését. A szerződés megszűnését eredményezi az is, ha a vagyonrendelő fizetéseképtelenné válik. Amennyiben felmondással történik a szerződés megszüntetése, úgy azt három hónapos határidővel lehet gyakorolni. A trust bármely okból történő megszűnése esetén a kezelt vagyont a vagyonrendelőnek kell visszaszolgáltatni, hacsak a felek szerződésben ezt másképpen nem szabályozták.⁹⁸

Ukrajnában a vagyonkezelési szerződés akkor szűnik meg, ha a kezelt vagyont a kedvezményezett részére kiadták, vagy ha bármely fél felmondja a szerződést, illetve ha a határozott idő lejár. Megszűnési ok az is, ha a kedvezményezett részéről a kezelt vagyon átvétele visszautasításra kerül. Amennyiben bármelyik fél meghal, illetve a vagyonkezelő cselekvőképtelenné, korlátozottan cselekvőképessé válik, vagy eltűnik, továbbá fizetéseképtelenné válik, úgy szintén megszűnik a jogviszony.⁹⁹

Grúziában a megbízási szerződés alapján mindegyik fél jogosult megszüntetni a szerződést a megbízási szerződés rendelkezései alapján.¹⁰⁰

Csehországban a trust megszűnik, ha a határozott idő lejár, ha a trust célja teljesül, vagy ha teljesülése lehetetlenné válik. Ez utóbbi esetben a bíróság határoz a megszüntetésről, ellenben a bíróság más hasonló célt is rendelhet a vagyonkezelés tekintetében. A cseh szabályozás biztosítja a jogot a vagyonrendelőnek, hogy bárkikor felmondhatja a szerződést, illetve új vagyonkezelőt rendelhet.¹⁰¹

Romániában a vagyonkezelő tisztségének elfogadása után a vagyonrendelő nem módosíthatja, szüntetheti meg a szerződést, kivéve a kedvezményezett vagy a bíróság hozzájárulásával. A fiducia-szerződés a határozott idő lejártával vagy a céljának megvalósulásával szűnik meg. A kedvezményezett lemondhat jogairól, amellyel a szerződés megszűnik. A fizetéseképtelenségi eljárás vagy a vagyonrendelő megszűnése is megszünteti a szerződést. A megszüntést követően a kezelt vagyont a kedvezményezett, illetve másodsorban a vagyonrendelő részére kell átruházni.¹⁰²

Litvániában a vagyonkezelési jogviszony a kedvezményezett halála, illetve jogutód nélküli megszűnése, a kedvezményezettnek a vagyonkezelési szerződésben foglalt jogáról való lemondása esetén szűnik meg. A megállapodásban a felek eltérhetnek ettől a szabályozástól. A vagyonkezelési jogviszony akkor is megszűnik, ha a vagyonkezelő meghal, vagy cselekvőképtelenné válik, cselekvőképessége korlátozottá válik. Szintén megszűnési ok a vagyonkezelő fizetéseképtelensége.

⁹⁸ Orosz ptk. 1024. §-a.

⁹⁹ Ukrán ptk. 1044. § (1) bek.-e.

¹⁰⁰ Grúz ptk. 729. §-a.

¹⁰¹ Cseh ptk. 1471–1473. §.

¹⁰² Román ptk. 789–790. §.

ge. A vagyonrendelő bármikor felmondhatja a szerződést, de a vagyonkezelői díjat köteles megtéríteni.

Magyarországon a bizalmi vagyonkezelés megszűnik, ha a kezelt vagyon elfogy, vagy a vagyonkezelő a vagyonkezelési szerződést felmondja, ez utóbbi esetben három hónapos felmondási idővel. Szintén megszűnik a jogviszony, ha a kezelt vagyonnak három hónapot meghaladóan nincs vagyonkezelője, ilyen esetben a vagyonkezelői megbízás megszűnésének időpontja tekintendő a megszűnés időpontjának. Amennyiben a vagyonrendelő volt az egyetlen kedvezményezett, az ő halálának időpontjában szintén megszűnik a jogviszony.¹⁰³

Ahol a vagyonkezelés csak szerződéses jogviszonyon alapul, ott a vagyonkezelő halála, vagy megszűnése automatikusan megszünteti a jogviszonyt (Oroszország, Grúzia). Sokkal inkább közelít a szabályozás az angolszász trust intézményéhez azokban az esetekben, ahol a vagyonkezelői pozíció tisztséget jelent, vagyis a vagyonkezelő halála, jogutód nélküli megszűnése nem jár automatikusan együtt a trust megszűnésével. A vizsgált országokban gyakori, hogy a vagyonrendelő megszüntetheti a trust-jogviszonyt (kivéve Romániában), míg az angolszász trust esetében a visszavonhatatlan (*irrevocable*) trust érvényesül, bár diszpozitív, de főszabály szerint. Az is gyakori, hogy a kedvezményezett nem szüntetheti meg a trustot (a „*Saunders v. Vautier*”-szabály nem alkalmazható),¹⁰⁴ kivéve Romániában és Magyarországon.

3. ZÁRÓ MEGJEGYZÉSEK

Számos konklúzió vonható le az összehasonlításból. Általánosságban kiemelném, hogy a fent említett valamennyi országban a vagyonkezelés elsősorban a felek közötti szerződéses jogviszony alapulvételével került kidolgozásra. Ebből a szempontból az orosz, az ukrán, a grúz modell meg is marad a szerződés szintjén, míg a litván szabályozás a vagyonkezelő számára egy független *in rem* jogot alapít. Ezeknél sokkal árnyaltabb a román és a magyar megoldás, ahol a vagyonkezelő tulajdonosi jogokat kap és a vagyon elkülönítése is biztosított. Ehhez képest szintén az angolszász trust modelljének versengő alternatívája a cseh szabályozás, amely a trust-vagyont független, tulajdonos nélküli vagyónként kezeli. Véleményem szerint a magyar szabályozás hordozza magán leginkább az angol trust meghatározó strukturális elemeit, különösen, ha számításba vesszük végrendeleti úton, illetve egyoldalú aktussal való létrehozatalának lehetőségét, a vagyonelkülönítés megfelelő szabályozását, a vagyonkezelő szerepének tisztséggént való megjelenítését és a vagyonrendelő, illetve a kedvezményezett nyomon követésének jogát.

Ha a trust funkcióit tekintjük, akkor fontos kiemelni, hogy a jogviszony rövid tartama jelentős gátat képezhet az alkalmazásának. Oroszországban és Ukrajnában,

¹⁰³ Magyar Ptk. 6:326 §-a.

¹⁰⁴ *Saunders v. Vautier* (1841) EWHC Ch J82, Cr. & Ph. 240. [1841] EngR 629, (1841) 4 Beav 115, (1841) 49 ER 282.

továbbá Litvániában a jogszabály által megengedett időtartam nem tűnik megfelelőnek, míg a cseh szabályozás felel meg leginkább a nemzetközi trendnek.

Az angol trust másik különösen fontos előnye a rugalmassága. A fent említett összes országban írott dokumentum szükséges a jogviszony létrehozásához, amely gátolhatja a bizalmi vagyonkezelés létrehozásának szándékát. Másfelől, ez a követelmény érthető az új jogintézmény dokumentációja és a hitelezők védelme érdekében. A szabályozás rugalmassága vitatható néhány országban, ahol szigorú követelményeket támasztanak a vagyonkezelő személyét, illetve a trust nyilvántartásba vételét illetően. Véleményem szerint ez a törvényhozók elővigyázatosságának tudható be, ami sajnos a túlszabályozáshoz vezetett. Megítélésem szerint a vagyonkezelés elterjedése és az ehhez kapcsolódó üzleti kultúra kialakulása alapján a későbbiekben az ilyen jellegű korlátozásokat enyhíteni lehet és kell is.

A felek hitelezőinek helyzetével kapcsolatban véleményem szerint a vizsgált országok többsége megfelelő védelmet nyújt, talán néhol túl sokat is. E tekintetben megítélésem szerint valamennyi vizsgált ország szabályozása idővel korrekcióra szorul, különös tekintettel a vagyonrendelő hitelezőinek biztosított túlzott jogokat tekintve.

Reményeim szerint a bemutatott országok vagyonkezelési intézményei a trusthoz hasonlóan fontos szerepet fognak játszani a kelet-európai országok gazdaságában és társadalmában, betöltve azt a funkciót és előnyt, amit az angol trust alkalmazása jelent. Funkcionális megközelítésben véleményem szerint a szakmai magyar és a cseh szabályozás áll legközelebb az angolszász trust modelljéhez.